

תורת הבטחון פרשת כי תבא

בענין שלימות הבטחון

ילקחת מראשית כל פרי האדמה אשר תביא מארצך וגו' (כו, ב)

איתא במדרש (בראשית רבה פ"א, ד): "בראשית - בשביל ביכורים שנקראו ראשית, שנאמר: ראשית ביכורי אדמתך וגו'". וכתב רבי אהרן קוטלר זצוק"ל (משנת ר' אהרן ח"ג, עמ' סו) וז"ל, "הודאה פירושה הוא הכרת טובות הבורא, והשתעבדות מוחלטת לו דלית ליה מגרמיה כלום. וגם שאין שום תביעה על הבו"ת, אלא הכל מחסדו יתברך, וזהו בעצם תכלית הבריאה, וכמו שאמרו חז"ל, בראשית בשביל ביכורים שנקראו ראשית", עכ"ל. הרי תכלית כל הבריאה הוא לתת הודאה ולהכיר הטובות שהקב"ה עושה עמנו. ובאמת מצינו שכן מפורש בקרא (ישעיהו מג, כא): "עם זו יצרתי לי תהלתי יספרו". ופי' רש"י וז"ל, "עם זו יצרתי לי - למען תהלתי יספרו", עכ"ל. הרי חזינו שהתכלית עבורה ברא הבו"ת הכל הוא למען יספרו תהילתו וחסדו של השי"ת! דברים נוראים!

אמנם צ"ב, מהו גודל הענין של הודאה להשי"ת שזהו תכלית כל הבריאה, אה"נ הוא ענין גדול עד מאוד, אבל מדוע זהו תכלית כל הבריאה?

וכמו כן מצינו דברים נפלאים בדברי הרמב"ן (סוף פר' בא) וז"ל, "ולפיכך אמרו הוי זהיר במצוה קלה כבחמורה שכולן חמורות וחביבות מאד, שבכל שעה אדם מודה בהן לאלהיו, וכוונת כל המצוות - שנאמין באלהינו, ונודה אליו שהוא בראנו, והיא כוונת היצירה, שאין לנו טעם אחר ביצירה הראשונה, ואין אל עליון הפיץ בתחתונים מלבד שידע האדם, ויודה לאלהיו שבראו", עכ"ל. הרי מבואר ג"כ בדברי הרמב"ן שתכלית כל הבריאה הוא: א] אמונה בהשי"ת. ב] הודאה להשי"ת. ובשלמא מה שכתב שתכלית הכל הוא "אמונה" מובן, שבא חבקוק והעמיד כל התורה כולה על אחת והוא "אמונה בהשי"ת". אבל צ"ב מדוע תכלית הכל הוא גם הודאה להשי"ת.

אמונה בהשי"ת - הודאה

כפשוטו נשמע מדברי הרמב"ן, שהעמיד תכלית הכל על ב' ענינים נפרדים שלא שייכי זה לזה כלל. אולם י"ל שהני ב' ענינים אמונה בהשי"ת - והודאה להשי"ת תלויים זה בזה, וכולו הוא לתכלית אחת. ובעזרהיית בהמשך נבאר את זה.

כתיב (תהלים יג, ו): "ואני בחסדך בטחתי יגל לבי בישועתך אשירה לה' כי גמל עלי". וביאר הגר"א (מובא בסידור הגר"א בשמו"ע בברכת ראה בענינו) וז"ל: "כי שלימות הבטחון הוא כאשר ימצא בשלש זמנים אלו: א] כאשר הוא בעת צרה אליו ישא את נפשו. ב] כאשר יבא לו הישועה לא יבקש ישועה מבני אדם רק מאת ה'. ג] כאשר יושיע לו ה', ביום ההוא ישיר לה' ולא ישכח ישועתו, אז הוא הבטחון בשלימות

בלב ולב. לכן אמר ואני ביום צרתי בה' בטחתי ולא בזולתו, גם ביום ישועתי יגל לבי בישועתך כי לא בקשתי מזולתו, אשירה לה', כאשר תושיע לי זרעו וירום ימיני אשירה לו כי גמל עלי", עכ"ד.

ונראה דיש להוסיף לדברי הגר"א, דמצינו ג' פעמים בהלל שאמר דוד המלך ע"ה - "ובשם ה' אקרא", והם כנגד שלש זמנים הללו. א] "צרה ויגון אמצא - ובשם ה' אקרא". ב] "כוס ישועות אשא - ובשם ה' אקרא". ג] "לך אזבח זבח תורה - ובשם ה' אקרא". הרי זהו ממש כדבריו, דשלימות הבטחון הוא רק בג' זמנים אלו. בשעת הצרה, כשתבא הישועה, וגם להלל אחר הישועה. ובכל הזמנים הללו אמר דוד המלך - "בשם ה' אקרא". להורות שלבו בוטח בה' בכל הני זמנים, והיה לו שלימות הבטחון כדברי הגר"א.

עכ"פ נמצא מדברי הגר"א ש"שלימות הבטחון" - הוא שאחר שזכה לישועת ה' יאמר שירה, ויודה להשי"ת על ישועתו, ויבא לידי ההכרה שכל מה שיש לו הוא כולו מאת השי"ת. ורק בהכי שייך "שלימות הבטחון".

הודאת בעל דין

ויש להרחיב הדברים ולבאר זה על פי דברי הפחד יצחק (חנוכה, מאמר ב) שהאריך טובא בענין הודאה להשי"ת וז"ל: "בבנין המילים של לשון הקודש נודמנו לפונדק אחד שני מושגים: הבעת החזקת טובה, והסכמה לדעת הצד השני. לשני המושגים הללו יש בלשון הקודש ביטוי משותף: הודאה. הודאת בעל דין - פירושה הסכמה לדבריו של הצד השני, הודאה על העבר - פירושה הבעת החזקת טובה על מעשה חסד. הסברת השינוף הזה היא, כי בתכונת נפשו של אדם טמונה היא השאיפה להיות סמוכה על שולחן עצמה, מבלי להזקק לעזרתו של הזולת. ובשעה שאדם מביע את הכרת טובתו לחברו ונותן לו תודה, באותה שעה יש כאן הודאת בעל דין כי בפעם הזאת אמנם לא עלתה בידו והיה עליו להשתמש בטובתו של חברו. באופן שהשרש הנפשי העמוק של כל הבעת תודה הוא מעשה הודאה. ועל אחת כמה וכמה שכן הענין בבין אדם למקום. עיר פרא אדם יולד, ובטבע הפרא של כל אדם גנוזה היה ההנחה של "כוחי ועוצם ידי עשה לי את החיל הזה". ובשעת שהוא מקריב את תודתו למקום הרי זו הודאה כי לית ליה מגרמיה כלום", עכ"ל.

ומבואר מדבריו יסוד גדול בענין הכרת הטוב, דמחוץ לעצם ה"תודה" שמחזיק טובה למי שמטיב לו, גם איכלל בכלל הכרת הטוב הוא להכיר ולהיות "מודה" - ממש כמו הודאת בעל דין, שבא לו טובה מאת השי"ת. שאילו אינו "מודה" שבא לו הטובה, ואינו מכיר דלית ליה מגרמיה כלום רק הכל הוא מאת השי"ת, חו"ש יבא לומר "כוחי ועצם ידי עשה לי את החיל הזה". וע"כ זהו עבודת הודאה להשי"ת - לבא לידי ההכרה "אין עוד מלבדו" - וכל מה שיש לנו הוא

לגמרי מאת השי"ת. [וכן מפורש בדברי רש"י (סוכה מה: ד"ה ולך) "מודים לאו לשון הוד אלא לשון תודה שאנו מודים בו ולא כופרים"].

וממשיך הפחד יצחק לבאר שמצינו כן בשמו"ע בברכת 'מודים' הני ב' ענינים. שאנו אומרים "מודים אנחנו לך שאתה הוא וכו'". ואח"כ אנו ממישיכים ואומרים "נודה לך ונספר תהלתך על חיינו וכו'". והיינו דמה שאנו אומרים תחילה "מודים אנחנו לך וכו'". - זה קאי על "הודאת בעל דין" - שאנו מודים ומכירים שכל מה שיש לנו הוא לגמרי מאת השי"ת. ואח"כ כשאנו אומרים "נודה לך וכו'" - זה קאי על החזקת הטובה, על כל החסדים שעשה עמנו השי"ת.

ובאמת כל זה מפורש בשירה של הודאה של מזמור לתודה (תהלים ק) - שהוא המזמור שאומרים כשמביאים קרבן תודה, ומה אומרים בשירה זו? "דעו כי ה' הוא אלהים הוא עשנו ולו אנחנו עמו וצאן מרעיתו". ועיי' במלבי"ם שביאר "ה' הוא אלקים" - שהכוונה לומר שכל הכוחות הם כולם המתפשטים במציאות, והוא המנהיג את כולם. וזהו ממש האמונה "אין עוד מלבדו". וגם מה שאנו אומרים "הוא עשנו ולו אנחנו" - כתיב "לא" וקרי "לו". וביאר הרד"ק כוונת הכתיב וז"ל: "ופי שלא נוכל לומר כחנו ועוצם ידינו עשה לנו את החיל הזה", עכ"ל. וזהו התכלית של הודאה להשי"ת לבא לידי האמונה שלימה בהשי"ת, ולא חו"ש לומר "כחי ועצם ידי" - "לא אנחנו".

חלק של אמונה

ולפי זה מובן היטב מה דאיתא במדרש שכל העולם מיוסד על מצות ביכורים, והיינו הודאה להשי"ת. וכן מה שמבואר בדברי הרמב"ן שתכלית הכל הוא אמונה בהשי"ת, וגם הודאה להשי"ת, שהודאה להשי"ת אינו רק הנהגה טובה בעלמא, אלא דזהו חלק של אמונה בהשי"ת. כדי להאמין באמונה שלימה בהשי"ת צריך להכיר כל הטובה שהשי"ת עושה עמנו תמיד בכל יום. [ונראה לומר, דאפשר דיש קיום מצות עשה של אמונה בהשי"ת בכל פעם ופעם שמודה להשי"ת, שזהו חלק של מצות אמונה בהשי"ת].

וכל זה מפורש בדברי המדרש (משנת רבי אליעזר פרשה ז): "מפני מה ענש הכתוב ביותר לכפויי טובה? מפני שהוא כענין כפירה בהקב"ה. אף הכופר בהקב"ה כופר טוב הוא. האדם הזה הוא כופה טובתו של חבירו, למחר הוא כופה טובתו של קונו. וכן הוא אומר בפרעה, "אשר לא ידע את יוסף". והלא עד היום הזה מצרים יודעין חסדו של יוסף, אלא שהיה יודע ולא השגיח עליו, וכפה טובתו, ולבסוף כפה טובתו של הקב"ה, שאמר: לא ידעתי את ה'. הא למדת שכפיית הטובה הוקשה לכפירה בעיקר. וכן הקב"ה אומר להן לישראל: "אנכי ה' אלהיך". מה ת"ל "אשר הוצאתיך". אמר להן, הזהרו שלא תכפו טובה, שכפוי טובה אינו יכול לקבל מלכות שמים. וכן יהושע אומר לישראל: אם כפיתם הטובה הזאת, לא תוכלו לעבוד את ה'. והן משיבין אותו, כי ה' אלהינו הוא המעלה אותנו, אין אנו כופין טובתו", ע"כ.

חזינו להדיא בדברי המדרש, שהכרת הטוב נכלל במצות "אנכי ה' אלקיך", ועיקר האמונה מחייב כל אחד ואחד להכיר טובה להשי"ת, על כל טובה וטובה, מדבר קטן עד דבר גדול. ורק ע"י זה, שייך להאמין

באמונה שלימה בהשי"ת. ולא רק הכרת הטובה להקב"ה, אלא אפילו להכיר טובה לכל אדם, נכלל בכלל חלק של "אמונה בהשי"ת", דרך ע"י זה שייך להיות מאמין באמת בהשי"ת. והכוונה כנ"ל, דהודאה לה' הוא הכרה ד"אין עוד מלבדו" - וכל זה איכלל בכלל אמונה בהשי"ת.

הודאה - מגין מכל צרה

איתא בפסחים (ק"ז, א): "אמר רב יהודה אמר שמואל: שיר שבתורה - משה וישראל אמרוהו בשעה שעלו מן הים. והלל זה מי אמרו? נביאים שביניהן תקנו להן לישראל, שיהו אומרים אותו על כל פרק ופרק ועל כל צרה וצרה שלא תבא עליהן, ולכשנגאלין אומרים אותו על גאולתן", ע"כ. וביאר הבן יהודע וז"ל, "נ"ל נקיט כן לומר שתיקנו לאומרו 'על כל פרק ופרק' - וכווננו בזה שתהיה בו תועלת באמירתו גם כן בעבור על כל צרה שתהיה נגזרת בעולם שלא תבוא עליהם שיגאלו ממנה בשביל ההלל כי זכות זה של אמירת ההלל דוחה הצרה מעליהם וגם אם מוכרח שתבא עליהם יהיו נגאלים ממנה תכף", עכ"ל.

הרי מבואר מדברי הגמ', שהלל והודאה להשי"ת מועיל להגין שלא יבואו שום צרות! זהו הכח של הודאה להשי"ת. ונראה לבאר, דמאחר שמבואר היטב מכל הנ"ל שהודאה להשי"ת הוא ההכרה ש"אין עוד מלבדו", אם אחד מהלל להשי"ת, הרי הוא ניצל מכל צרה, כמו שהאריך הנפש החיים (שער ג, פרק י"ב) שזהו הסגולה של "אין עוד מלבדו". כשהאדם קובע בלבו האמונה "אין עוד מלבדו", זהו סגולה גדולה להינצל מכל צרה שבעולם, עיי"ש.

יזכה לנסים

הפלא יועץ (ע' הלל) כתב וז"ל, "ראוי להלל ה' על כל הטובה שעושה עמנו, ואף שאילו פינו מלא שירה וכו' לא נספיק להללו ולו דומיה תהלה, על כל פנים בלא כלום אי אפשר, וראוי לכל אדם מעת לעת ומפקידה לפקידה להודות ולהלל את ה', ובפרט כשמספר איזה ענין שעשה והצליח תכף יהיה שם שמים שגור בפיו ויאמר, שבח לאל יתברך כי הפליא חסדו לי ועד כה עזרני לעשות כך וכך וכו'. ומכלל חסדי ה' ומשפטי ה' ישרים משמחי לב, שמה שאנו מברכים אותו ומהללים לשמו על הטובה שעושה עמנו יערב לו וה' חשיב לנו למצוה ומקבלין עליה שכר, עד שאמרו שכל מי שנעשה לו נס ואומר שירה הנה שכרו שעושים לו נס אחר. שנאמר (תהלים נ, ג): "זבח תודה וכו' אראנו בישע אלקים" היש חיך מתוק מזה, לכן, הודו לה' כי טוב כי לעולם חסדו", עכ"ל. דברים נפלאים, מי שאומר שירה על הנס, זוכה לנס אחר! זהו הכח של אמירת שירה!

ונראה לבאר דבריו הקדושים, שהטעם דמי שאומר שירה על הנס זוכה שעושים לו נס אחר, היינו משום, דכפי השיעור שאחד מהלל להשי"ת, ומכיר גדול חסדיו שעושה עמו, זהו דרגתו של אמונתו ובטחונו בהשי"ת. וידוע, דכפי הדרגה של אדם באמונה ובטחון בהשי"ת, זהו הדרגה שזוכה להשגחת השי"ת. ומי שהוא בשלימות הבטחון, ואומר שירה על כל חסדי השי"ת, הרי הוא יזכה, שישפיע עליו עוד שפע מן השמים! ויזכה לישעות ה' כדכתיב: "אראנו בישע"!